

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ИСЛОМ КАРИМОВ НОМИДАГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ТЕХНИКА УНИВЕРСИТЕТИ**

**ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА
ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР
ФАНЛАР**

1

ISSN 2181-7286

ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАР

ИЛМИЙ-МЕТОДОЛОГИК ВА ИЛМИЙ-УСЛУБИЙ
ЖУРНАЛ

ISSN 2181-7286

2020 №1

Январь-март

Илмий-методологик ва илмий-
услубий журнал 2002 йилдан бошлаб
чиқа бошлаган, йилига 4 марта чоп
этилади

Таъсисчи:
И.КАРИМОВ НОМИДАГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ТЕХНИКА УНИВЕРСИТЕТИ

Бош мухаррир
и.ф.д., проф. А.Қодиров
Бош мухаррир ўринбосари
доц. А.Мирзаев
Масъул котиб
доц.М.И.Саидкаримова

Жамоатчилик кенгаши:
Проф. С. М. Турабджанов (раис), проф.
О.О.Зарипов, проф. Т.М.Ахмедов, д.т.н.
Нематов Ш., проф. Н.Ф.Зикриллаев

Тахрир ҳайъати:
Проф. Х.П.Абдулқосимов, проф.
М.Л.Турсунходжаев, проф. А.А.Хошимов,
проф. Б.А.Хасанова, проф. А.И.Архипов, проф.
И.Эргашев, проф. С. Отамуродов, проф.
Н.Жўрасев, проф. Р.Самаров, проф.
М.Мирқосимова, проф. Б.С.Сиддиқов, проф.
У.Махкамов, проф. М.Бекмуродов, п.ф.д.
Усаров Ж.Э., с.ф.д., проф. Пахрутдинов Ш.И.

Тахририят манзили:
100095, Тошкент – 95, Университет
кўчаси, 2. тел:246-53-16, www.tdtu.uz E-mail:
ijtimoiy-fanlar@rambler.ru

Журнал Ўзбекистон матбуот ва ахборот
агентлиги томонидан рўйхатга олинган,
2007 йил 22 январь, № 0205 сонли
гувоҳнома.

ISSN 2181-7286. Иқтисод бўлими ОАК
рўйхатига 2019 йил 1 январдан, Педагогика
ва психология бўлими 2019 йил 25 июндан
киритилган

Журналда маълумотлар босилганда
далиллар кўрсатилиши шарт. Журналда
чоп этилган маълумот ва келтирилган
далилларнинг аниқлиги учун муаллиф
жавобгардир.

МУНДАРИЖА

ИҚТИСОД	
Бегматова Ш.А. Ҳолиёрова Ш.Қ. Ўзбекистонда инновацион сиёсатни шакллантириш ва ривожлантиришнинг асосий йўналишлари	6
Ташмухамедова К.С. Бозор шароитларида қурилишнинг рақобатбардорлиги	10
Мухамедова С.А. Ривожланган мамлакатларда пенсия жамғармаси маблағларидан аҳолини кекса қатлами ижтимоий ҳимоя қилишда фойдаланиш тажрибаси	14
Махмудов М.М. Ўзбекистон минтақаларида гастронимик туризмни ривожлантиришнинг ўзига хос хусусиятлари	18
Мирзаев Ш.А., Ахмедов А.К. Давлат қарзининг иқтисодий категория сифатидаги хусусиятлари	24
Қулматов А. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг жаҳон тажрибаси ва уни жорий қилиш масалалари	30
Режапов Х.Х. Олий таълим хизматлари билан меҳнат бозорлари ўртасидаги муносабатларини оптимallasштириш йўналишлари	35
Саидова Г.А., Ишмухамедова М.Х. Инвестициянинг иқтисодий моҳияти ва турлари	40
Қалмуратов Б.С. Институционал ислохотлар шароитида Қорақалпоғистон республикасида инновацион бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмини ривожлантириш йўналишлари	46
Raimjanova M.A., Botirxo'ja A.F. Aksiyadorlik jamiyatlari raqobatbardoshligini oshirish	50
Вохидов А.К. Иқтисодиётни ривожлантиришда инвестицияларнинг ўзига хос хусусиятлари	55
Султанов А.С. Коммунал хўжалигида уй-жой фондидан самарали фойдаланишни ташкил этиш масалалари	59
Умаров О.О., Зант Ў.И. Хитойда "Фан ва таълим" соҳасининг замонавий ва илмий йўналишларини ривожлантиришнинг иқтисодий жиҳатлари	63
Тураев З.Н., Хуррамов Р.А. Сурхондарё вилоятида туризмни ривожлантириш ва туристик-рекреацион кластерни ташкил этишда инвестицияларни жалб этиш муаммолари	67
Разакова Б.С. Инвестиция фаолиятини тартибга солишнинг ҳукукий асослари	71
Саидкаримова М.И. Ўрта Осиёда Темурийлар давригача бўлган иқтисодий фикрлар	75
Қаҳҳоров О.С., Носиров А.Э. Илмий-инновацион фаолиятни ривожлантиришда кадрлар бошқаруvinинг ўрни (олий таълим муассасалари мисолида)	82
ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ	
Йўлдошева М.Б. Хорижий тилларни ўқитиш жараёнида кейс-стади технологиясидан фойдаланишнинг самарадорлиги	88
Турсунов А.М. Кишилиқ жамияти ривожланиши жараёнида таълим соҳаси трансформацияси ва унинг Ўзбекистондаги хусусиятлари	93
Каримова Н.О., Акбарова Ш.А., Қасимова Г.И. Информатика фанидан тўғарақларни олиб боришда педагог шахсининг касбий мослиги ва унинг компетенцияси	98
Салимова К.М. Тарбия жараёнини лойиҳалаштириш	102
Жуманова Ф., Эшманова Н. Педагогик маҳорат ва малакавий тажрибага эга бўлиш – ўқитувчи фаолиятининг асоси	105
Ахорова С. Жамиятда инсоннинг шахс сифатида ўз онги ва салоҳиятини ривожлантириш омиллари	108
Абдужалитова Ш. Ёш оиланинг замонавий муаммолари	112
Шоҳоджаева М.А. Техника йўналишларида мустақил таълимни ташкил этиш методикаси	116
Турдиев Ж.П. Касб-хунар коллежларида назарий ва амалий таълимни ташкил этиш	119
Эгамова М.Х. Рус тилини ўқитишнинг коммуникатив тамойиллари	123
Арипова К.А. "Чизма геометрия" фанини ўқитишда ахборот технологияларидан фойдаланиш методикаси	126
Джурбаева Л.Р. Олий таълим тизимида фалсафани ўқитиш услубияти	130
Махкамов У., Махкамова Н.У. Илм - инсон камолотининг асосий мезони	135
Усаров Ж.Э., Шарипова Н.Г. Компетенциявий ёндашув – педагогик таълим инновацион кластерининг самарадорлик омили	138
Филимонова Л.Ю. Талабаларнинг интеллектуал меҳнат маданияти даражасини баҳолаш долзарблиги	141
Мирахмедова З. Нофилологик ўқув юртларида нутқ қobiliяти ва сўз бойлигини оширишнинг баъзи усуллари	147
Рахманова Ю.Х. Ўйинлар орқали сўз бойлигини ўргатиш	153
Исмагуллаева И.И. Таҳсил олувчиларга йўналтирилган машғулотлар ноанъанавий ўқитиш услуби сифатида	158
Имамжанова В.А. Мустақил фаолиятни чет тили дарсларида ўргатиш	164
Жулиев Ш.Н. Таълимда замонавий инфорацион технологиялар ва уларнинг дарс беришда қўлланилиши	170
Мирабидова М.А. Лугатни ўқитишда янги технологиялар	175

Использованная литература

1. Концепция развития системы высшего образования Узбекистана до 2030 г. [https://nrm.uz/contentf?doc=602370 &products=1 vse zakonodatelstvo uzbekistana](https://nrm.uz/contentf?doc=602370&products=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekistana)
2. Мамардашвили М.К. Философия – это сознание вслух // Как я понимаю философию. — М.: Прогресс, 1990. — 368 с.,
3. Антонова С.Г., Тюрина Л.Г. Современная учебная книга. - М., 2001.
4. Руткевич А.М. Философия в истории высшего образования: препринт WP/2014/02. — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. — 52 с.
5. Парижская декларация по философии [Электронный ресурс] URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001386/138673r.pdf>

УДК: 74.0

ИЛМ - ИНСОН КАМОЛОТИНИНГ АСОСИЙ МЕЗОНИ

НАУКА - ГЛАВНЫЙ КРИТЕРИЙ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО СОВЕРШЕНСТВА

SCIENCE IS THE MAIN CRITERION FOR HUMAN EXCELLENCE

Махкамов У. (ТВЧДПИ, профессори)

Махкамова Н. (ТошДТУ кат.ўқитувчиси)

Мақолада стратегик фикр юритадиган, билимли ва малакали ўқитувчи фаолиятида илм-маърифат гоёларини ривожлантиришнинг мазмун-моҳияти илмий-педагогик жиҳатдан такомиллаштирилган.

Калитли сўзлар: ўқитувчи, илм, маърифат, маънавият, қадриятлар, ватанпарварлик, ахлоқ-одоб, интизом, ўқув-тарбия жараёни.

В научно-педагогическом контексте раскрыта сущность развития научных и образовательных идей в деятельности стратегического мыслителя, образованного и квалифицированного учителя.

Ключевые слова: учитель, наука, просвещение, духовность, ценности, патриотизм, этика, дисциплина, воспитание, процесс

In the scientific and pedagogical context, the essence of the development of scientific and educational ideas in the activities of a strategic thinker, an educated and qualified teacher is revealed.

The essence of the development of scientific and educational ideas in the activities of a strategic thinker, educated, and qualified teacher is enhanced in the scientific and pedagogical context.

Keywords: teacher, science, enlightenment, spirituality, values, patriotism, ethics, discipline, education, process

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2020 йил Олий Мажлис палаталарига қилган муражотномасида “боғчадан бошлаб олий ўқув юртигача-

таълимнинг барча бўғинларини ислоҳ қилиш, ёшлар, бутун жамиятимиз аъзоларининг билими, савиясини ошириш учун аввало илм-маърифат, юксак манавиятни ривожлантиришга [1] эътибор қаратилган. Дарҳақиқат замонавий билимларни ўзлаштириши, юксак маданият эгаси бўлиш, ўз фаолиятида юксак чўққиларга эришиш, мамлакат тақдири ва келажаги учун маъсулиятли, салоҳиятли, шижоатли, мустақил фикрлайдиган, ёшларни тарбиялашга оид вазифаларини амалга оширишда узлуксиз таълим тизимида профессор-ўқитувчиларнинг фаолиятини ташкил этиш ва бошқариш муҳим аҳамиятга эга.

Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлис палаталарига йўлланган мурожатномасида узлуксиз таълим жараёнларида ислохотларни амалга ошириш, илм-маърифат ва инновация ғояларини ўқувчи-ёшлар онгига етказиш, стратегик фикр юритадиган, билимли ва малакали янги авлод кадрларини тарбиялаш, хориждаги илғор тажрибаларни чуқур ўрганиш, таълим жараёнини янгилаш, янги ғояларни ўз фаолиятида амалга ошириш, ўқувчи-ёшларни янада фаол, янада ташаббускор бўлишига шароитлар яратишга оид ўқитувчиларнинг аниқ дастур ва “йўл харитаси”ни ишлаб чиқиш каби вазифаларни амалга ошириш белгилаб берилган. Ҳадис китобларида мусулмон шахс учун илмнинг нақадар зарурлиги баён этилган. “Бешикдан то қабргача илм ўрган” деб, илм ҳар нарсадан юқори эканлиги, ҳеч нарса ундан юқори бўла олмаслиги кўрсатилган. Билим дунёни билиш билан баҳраманд бўлиб қолмай, шахс маънавиятини бойитишда аҳамиятли ҳисобланган. Шарқнинг буюк алломаси Абу Райхон Беруний халқни илм олишга чақирганлар. Жумладан, Беруний илмнинг буюк кўзини шундай таърифланглар:

“Илмлар кўпдир, улар замон иқболи бўлиб, турли фикр ва хотиралар уларга қўшилиб борса кўпаяди. Одамларнинг илмларга рағбат қилиши, илмларни ва илм аҳллари хурматлаш ўша иқболнинг белгисидир”.

Юсуф Хос Ҳожиб ўз ижодида билимни юксак баҳолайди. Шоир билимни бойлик, кишан, кийим, емиш каби нарса-ҳодисаларга қиёслайди. Билим ва билимдонликни ҳис эта олмоқ, уни тушинмоқ даркорлиги, бола қанчалик эрта тарбия қилинса, шунча яхшилиги ҳақида ёзилади. Ўз замонасининг билимдон кишиларидан бўлган Абдурахмон Жомийбутун куч-ғайратини ўз шогирди ва ёрдамчиларига билимлар беришга бағишлади. У:

***Илмни дилга жо қилишга тириш,
Билиб ол-да, сўнгра чин ишга кириш.***

деб ёшларга мурожаат қилишида илм эгаллашга, одоб ахлоқ эгаси бўлишга чорлайди.

Буюк саркарда Амир Темур ҳам илмни улуғлаб, шундай дейди:

“Илм ва диннинг машхур кишиларни ўз маслаҳатлари билан подшоҳларга ёрдам бериб келганлар”.

Алишер Навоий “Фарход ва Ширин” достонида илм орқали Фарходнинг ақл-идрокли, билимдон, хунарманд, камтар, инсонпарвар, иродали ва эътиқодли инсон бўлганлигини кўрсатади. Бу дostonни ўқиган ўқувчи инсоннинг етуқлигини кўрсатувчи сифатлардан бири илм эгаллаш эканига ишонч ҳосил қилади.

***Жахонга қолмади ул етмаган илм,
Билиб тасқикини касб етмаган илм.***

Бу сатрларда шоир Фарҳоддаги инсоний сифатларни тараннум этиб, унинг факат илм эгаллабгина қолмай, одамийликнинг бўлак қадриятларини ҳам мутассил эгаллаганлигини кўрсатади. Абдулла Авлонийнинг фикрича, “илм инсонларнинг мадори, ҳаёти, раҳбари, неъматидир. Илм ўрганмоқ олим бўлмоқ учун мактабга кирмоқ муаллимдан таълим олмоқ лозим”. Шуни алоҳида таъкидлаш керакки илм-фанда тўппа-тўғри йўл бўлмайди. Илм-фаннинг метин қояларига чарчашдан кўркмай эмаклаб чиққан кишиларгина унинг нурли чўққиларига етиши мумкин. Илмнинг аҳамиятли эканлиги ҳақида Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 41-чи моддасида “Ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга” деб кўрсатилган.

Илм инсон учун ғоят олий ва муқаддас бир фазилат бўлиб, дунёнинг иззати, охиратнинг шарофати ҳисобланади. Илмсиз инсон мевасиз дарахтга ўхшайди. Илм дарахт меваларидек ҳар шахсга озуқа бериб, маданият, инсоният, маърифат дунёсига олиб киради. Ёмон одамлардан, бузук ишлардан қайтаради. Яхши хулқ ва одобли бўлишга, эътиқодларини оширишга хизмат қилади. Натижада илм кишилари ҳар ерда азиз ва ҳурматли бўладилар. Киши ҳаётидаги ишларни ҳақиқий тўғри йўлга соладиган восита бу – илмдир. Шунинг учун ҳам халқ орасида илм орқали олий фазилатларга эга бўлган улуғликка ва орзу истакларга эришган буюк кишилар кадрланадилар.

Бугунги кунда илмли ўқитувчиларнинг истеъдоди ва салоҳияти асосида дарсликлар ва ўқув-услубий қўлланмалар яратилмоқда. Улар халқаро майдонда мамлакатимиз илм-маърифатини тарғибот қилишда ва мутахассисларни тайёрлаш кабиларни амалга оширмоқдалар. Ўзбекистонда ўқитувчиларнинг устозлик қобилиятлари, уларнинг малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш, истедодларини янада қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш, таълим муассасалари фаолиятини бошқариш ва ташкил этишнинг махсус тизимини яратиш, мактабларда ишлай оладиган ёшларни аниқлаш, танлаш, ўқитиш ва тарбиялаш кабилар давлат сиёсати даражасига кўтарилган. Олий таълим муассасалари фаолиятини инновациялар асосида илғор таълим шакллари, педагогик технологиялар ва ахборот янгиликларини жорий этиш, халқаро ташкилотлар ва экспертларни жалб қилган ҳолда ижодий фаолиятга эга бўлган педагогик кадрларни тайёрлаш механизмлари жорий этилган. Ушбу жараёнларни амалга оширишда ўқитувчининг илми маърифатли ўқувчи-ёшларни камолотга етказишда муҳим ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис палаталарига мурожатномаси. REAFmoreatRltps:PeffectuzInI 3102
2. Хикматлар ҳазинаси. Т.1977, 68-б.
3. Юсуф Хос Хожиб “Қутадғу билиг” Т. Ғофур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 1987, 128 б.